

FARKLAR PSİKOLOJİSİNE GİRİŞ

Dr. MUZAFFER ŞERİF BAŞOĞLU

Psikoloji Doçenti

Bilhassa son yirmi yıl zarfında psikolojinin mühim araştırma sahalarından biri endüstri hayatına, terbiye ve mektepçilik tatbikatına pratik bir surette faydalı olmağa başlamıştır ve bu fayda günden güne artan bir önem ve genişlik kazanmaktadır. Endüstri hayatında herkesin, kendi kabiliyetlerine en uygun yerde çalışması için, hususî kabiliyetleri muayyen bazı ölçülerle meydana çıkarılmak isteniyor. Mektepçilikte çocuğun, kendi kabiliyetine uygun verimle çalışıp çalışmadığını bulmak ve buna göre tedbirler almak için, zekâsı ve diğer kabiliyetleri ölçülmeğe uğraşılıyor. Bu ölçüler neticesinde gençlere kendilerine en uygun mesleğin tavsiye olunması yolunda faaliyette bulunuluyor. Hayatın pratik meseleleriyle yakından ilgili olarak bu ölçüler meydana getirmeğe çalışan psikoloji alanı farklar psikolojisi (Differential Psychology).

Farklar psikolojisi sahasında yapılan araştırmalar son seneler zarfında, bilhassa Amerika'da Birleşik Devletler'de, büyük bir sür'at ve rağbet kazanmaktadır. Memleketimizde sür'atli bir gelişme devresinde bulunan endüstri hayatı ilerledikçe, herkesin en iyi, en verimli çalışabileceği yerde çalışması ihtiyacı kuvvetlendikçe, talebelerin hususî kabiliyetlerini tayin etmek ve kendilerine en uygun mesleği gösterebilmek işi daha objektif ölçülere göre tayin olunmak lüzumu daha ziyade belirdikçe, şüphesiz, memleketimizde de farklar psikolojisi ehemmiyet kazanacak ve gelişecektir.

Farklar psikolojisinin konusu, adının da gösterdiği gibi, insanlar arasındaki psikolojik farklardır. Etrafımızdaki insanlara sathî bir gözle bakınca bile bazı farklar derhal gözümüze çarpar. İnsanlar uzun boyludur, kısa boyludur, şişmandır, zayıftır, geniş yapılıdır, ince yapılıdır ilh.. İnsanların çoğu bu hadler içinde orta derecelerde bulunur. Bunlar insanlar arasındaki anatomik, uzvî cihetten olan ferdi farkların misallerini teşkil eder. Bunlarla antropometri, antropoloji sahasında uğraşanlar meşgul olur.

Uzvî cihetten olan bu farklardan başka günlük hayatta insanlarla, sathî bir surette bile, temasa geldikçe psikolojik farklara tesadüf ederiz. Temasa geldiğimiz insanların içinde dikkatli olanlar, dikkatsiz olanlar, zekiler - apdallar, hünerliler - sakarlar vardır. Bunların içinde uysallara - inatçılara, geçimlilere - geçimsizlere, heyecanlılara - heyecansızlara ilh.. tesadüf ederiz. Burada biz fikrimizi belirtmek için, misal olarak aldığımız vasıfların aşırı derecelerini saydık. Ekseriyet bu ifratların ortalarını

da bulunur. Bunlar psikolojik cihetten ferdi farkların (individual differences) misalleridir. Binlerce insan alırsak bunların her bir psikolojik hususta normal dağılma münhanisine göre dağıldığını görürüz. İnsanlar arasındaki psikolojik farklar mahiyet farkı değildir, ancak derece farkıdır. Onun için şu veya bu psikolojik hususta birbirinden farklı olan iki insan o hususta da aynı psikolojik kanunlara tâbidir, fakat o hususta arada derece farkı vardır.

İnsanlar arasında psikolojik farkların mevcut olduğunu bilmek için ruhiyatçı olmağa bile lüzum yoktur. Günlük temaslarımızda insanlar hakkında her zaman hükümler veririz. "a zekidir, b apdaldır, c beceriklidir, d alıngandır," deriz ve bu insanlarla olan münasebetlerimizde, doğru veya yanlış olarak, verdiğimiz bu hükümlerin şüphesiz mühim bir tesiri vardır. Meselâ Eflâtun gibi, eski filozoflardan bugüne kadar muhtelif mütefekkirlerin yazılarında insanlar arasındaki farklara dair hükümlere, nazariyelere tesadüf ediyoruz. Biz bunların üzerinde durmıyacağız. İçinde isabetli noktalar bulunsa bile bunlar, umumiyet itibariyle, bu mütefekkirlerin şahsî yahut içtimai durumları, yahut da içinde bulundukları devrin alâkaları, iştiaqları, problemleri bakımından ileri sürülmüş mütalealardır. Bunlardan faydalanabiliriz, fakat bunlara objektif bir kıymet veremeyiz.

Farklar psikolojisi insanlar arasındaki farklar problemini bir ilim problemi olarak ele almak, pratik hayatta çok mühim olan bu farkları kemmi bir surette ölçmeğe elverişli objektif teknikler ve ölçüler meydana getirmek ihtiyacından doğmuştur. Zekâ sahasında olsun, iş sahasında olsun, mizaç, şahsiyet sahasında olsun ilh.. insanlar arasındaki bütün psikolojik farkları araştırmak farklar psikolojisinin alanı içine girer. Farklar psikolojisi yalnız insanlar arasındaki ferdi farklarla meşgul olmaz, aynı zamanda grup, zümre farkları da onun mevzuu içindedir. Milletler, şehirliler-köylüler, kadınlar-erkekler, ırklar arasında psikolojik cihetten farklar olup olmadığını araştırmak da farklar psikolojisinin ele aldığı konular arasındadır. Onun için bazı ruhiyatçıların ferdi farklar (individual differences) psikolojisi diye aldıkları bu araştırma sahasına, daha umumî olarak, sadece farklar psikolojisi (differential psychology) demek daha uygun olur.

İnsanlar ve insan grupları arasındaki psikolojik farklar niçin vardır, meselesi farklar psikolojisinin ele aldığı en çetin meselelerden biridir. Bu psikolojik farkların meydana gelmesinde, şüphesiz, hem (biyolojik bir realite olan) verasetin, hem muhitin (kültürün, yetişme tarzının ve imkânlarının, içtimai ve iktisadi âmillerin) tesiri vardır. Biyolojik verasetin ve yetişme muhitinin nisbi rolleri, nisbi tesirleri meselesi üzerinde çok durulmuş ve münakaşa edilmiştir. Bu meselede, bir uçta, aşırı verasetçi olarak vaziyet almış, muayyen bir insanın yahut zümrenin başkalarından farklı olan psikolojik vasıflarını ve başarılarını tamamiyle aile yahut zümreden gelen biyolojik verasete izafe eden verasetçiler,

öteki uçta, bütün psikolojik vasıfları ve başarıları muhitle izah eden muhiteciler vardır. Bu iki aşırı uç arasında muhtelif derecelerde yer almış ruhiyatçılara tesadüf ederiz.

XIX. asrın sonlarına doğru, ferdi farklar ve grup farkları üzerinde çalışan ilk araştırmacılar daha ziyade verasetçi bir durum almak temayülünü göstermişlerdir. Daha sonra görüleceği gibi ilk araştırmalar oldukça aceleci hükümlere dayanılarak yapılmıştır. Kullanılan ölçü teknikleri inceldikçe, işe karışan muhtelif âmillere ele alındıkça farklar psikolojisinin gelişmesi, yetiştirme muhitinden gelen âmillere gitgide daha fazla yer vermek istikametinde olmuştur. Sıkı sıkıya muhite, kültüre, yaşama tarzına bağlı olan âmillerin rolü bir çok mühim araştırmalarda o kadar kuvvetle belirmiştir ki bugün herhangi bir psikolojik vasıf sahasında yapılan ciddi bir araştırmada muhit âmilllerinin ne suretle gözönünde tutulduğu hususu üzerinde mutlaka ehemmiyetle duruluyor. Herhangi psikolojik bir ölçü iki ayrı insana tatbik olunabilmek için muhit şartlarının denk olup olmadığı meselesi ön plânda ele alınıyor. Bu yapılmadığı takdirde, görünüşte ne kadar parlak görünürse görünsün, varılan neticeler hiç bir kıymet ifade etmiyor. Psikolojik farkların meydana gelmesinde verasetin ve muhitin nisbi rolleri problemi bugün de en çetin, en ihtilâflı problemler arasında bulunmaktadır.

Farklar psikolojisi sahasında meydana getirilmiş eserler ve testler büyük bir yekûn tutar. XIX. asrın başındanberi ve bilhassa birinci Cihan Harbinden sonra bu sahada çalışanlar sür'atle artmıştır. Yazılmış olan eserler, teklif edilmiş olan testler ve varılmış olan neticeler her zaman aynı kıymet seviyesini muhafaza edememişlerdir. Son zamanlarda bunların üzerinden kritik bir surette geçmek ve bunları en esaslı psikoloji mefhumları aydınlığında sistematik bir surette kıymetlendirmek devresine girilmiş bulunuyor ki farklar psikolojisi için bir olgunluk devresinin yaklaşmakta olduğunu tazammun eder. Bunun delili olmak üzere son on sene zarfında farklar psikolojisi sahasında çıkmış kıymetli eserler arasında bulunan üç kitaba işaret edeceğiz. Bu yazıdaki materyelin toplanmasında ve neticelerin kısaca ifade edilmesinde bu eserlerden mühim bir surette faydalandım. Bu eserlerden birincisi Columbia Üniversitesinde hocam Prof. H. E. Garrett'in "Psikolojik Testler, Usuller ve Neticeler," (Psychological Tests, Methods and Results) adlı eseridir (1933). İkincisi Cornell Üniversitesi Profesörlerinden F. S. Freeman'ın "Ferdî Farklar," (Individual Differences) adlı eseridir (1934). Üçüncüsü yine Columbia Üniversitesine bağlı Barnard College profesörlerinden A. Anastasi'nin "Farklar Psikolojisi," (Differential Psychology) adlı eseridir (1937).

Bugün psikolojide muhtelif hususlarda ferdi farkları meydana çıkarmak ve ölçmek için muhtelif teknikler kullanılıyor. Bunlara psikolojik testler diyoruz. Bizde en çok zekâ testlerinden bahsedilmiştir. Onun için test deyince daha ziyade zekâ testleri hatıra geliyor. Halbuki ferdi farkların tezahür ettiği her sahada testler kullanılıyor. Testler bugün ruhi-

yatçıların bellibaşlı faaliyet sahalarından birini teşkil ediyor. Meselâ Prof. Garrett'in kitabında kabul ettiği tasniften testlerin tatbik edildiği sahalarda hakkında oldukça ihatalı bir fikir edinebiliriz. Garrett eserinde şu testleri tetkik ediyor:

1 — Uzvi kabiliyet ve duyum testleri, 2 — harekî ve mihanikî kabiliyet testleri, 3 — idrâk ve dikkat testleri, 4 — öğrenme, tedai ve hafıza testleri, 5 — lisana istinat eden zekâ testleri, 6 — lisana istinat etmiyen zekâ testleri, 7 — şahsiyet ve mizaç testleri, 8 — hususî kabiliyet testleri, bunlara meslek kabiliyeti testleri de diyebiliriz.

Pratik sahada en mühim ve üzerinde en çok çalışılmış olan testler zekâ testleriyle mihanikî kabiliyet testlerini de içine almak suretiyle hususî kabiliyet testleridir. Mihanikî kabiliyet testleriyle hususî kabiliyet testleri endüstride kullanılan testlerin başlıca nevilerini teşkil ederler. Amerika'da Poffenberger'in, Viteles'in, İngilterede Myers'in, Fransa'da Wallon'un eserleri bu sahanın kıymetli eserleri arasında sayılabilir. Biz bu yazıda farklar psikolojisinin gelişmesini daha ziyade zekâ testleri istikametinde tâkip edeceğiz. Bilhassa küçük yaşlardaki çocuklara test tatbik edilirken görenlerde, sathî olarak, bunun bir çocuk oynadığı gibi bir şey olduğu intibai uyanabilir. Fakat aşağıda göreceğimiz gibi müşahhas test tatbikatının temelinde, üzerinde yıllarca işlenmiş bazı esaslı ve psikolojinin gelişme tarihinde büyük problemler doğurmuş prensipler vardır.

Testler bugün psikoloji literatüründe büyük bir yekûn teşkil ettiği halde farklar psikolojisinin ciddi bir surette tetkikine ancak XIX. asrın son senelerinde, daha doğrusu XX. asrın ilk senelerinde başlanmıştır. Halbuki psikoloji geçen asrın ortalarından itibaren felsefeden ayrı bir ilim haline gelmeğe başladı. O halde bu kadar sür'atli bir inkişafa mazhar olan farklar psikolojisi sahasında ciddi araştırmalar niçin gecikti? Bunun sebebini psikolojinin kuruluş tarihinde aramalıyız. Buna kuş bakışı bir göz atalım.

Tecrübi psikolojiye felsefî cihetten en mühim an'ane İngiliz ampirizminden geliyor. Bilhassa Locke'dan beri üzerinde işlenen İngiliz amprîk felsefesinin psikolojisine basit fikirler, intibalar, ihsaslar gibi mefhumlar ve bunların terkip prensibi olarak, tedai fikri hâkimdi. Psikolojik hayatın unsurları, atomları olarak ihsaslar ve bunların kopyeleri olan basit hayaller var, tedai vetiresiyle bunlar terkipleniyor, bu suretle psikolojik hayatın bütün kompleks hâdiseleri meydana geliyor telâkki olunuyor. XVIII. asrın sonunda kimyanın bir ilim haline gelmeğe başlaması bu telâkkiye kuvvet veriyor ve, buna bir nazire olarak, psikolojik bir tahlil ve terkip işi yani bir ruhî kimya (mental chemistry) mümkün olacak gibi görünüyor. XIX. asrın başlarından itibaren sinir cümlesi ve bilhassa duyumlar fiziolojisi sahasında birbiri ardınca meydana gelen inkişafırlar bunu tahakkuk ettirmek ümitlerini uyandırıyor.

Onun için XIX. asrın ortalarından itibaren ilim olarak yeni teşekkül etmeğe başlayan psikolojiye atomcu, tahlilci bir entelektüalistlik hâkim

oluyor. Çalışmalar bilhassa basit ihsaslar ve hayaller üzerinde temerküz ediyor. Ruhi hayatın atomları, unsurları telâkki edilen ihsaslar aranıyor. Değişmez, dâha basitlere irca edilmez vasıfları olan ihsaslar aranıyor. Bunlarla, ferdî farkları nazarı itibara almayan "umumleştirilmiş vasatî bir yetişkin insan,, psikolojisi meydana getirilmek isteniyor. Bu suretle psikolojinin ilk kuruluş devresinde ferdî farklar meselesi ya tamamiyle ihmal ediliyor, yahut da, lâboratuvarda umumî vasatîlere uymayan neticeler alındığı zaman, bunlar hatalı neticeler telâkki olunuyor ve hesaba katılmıyor.

Nihayet XIX. asrın ikinci yarısında Darwin'in tekâmül nazariyesinin tesiri duyulmağa başladıkça ferdî farklar meselesi ayrıca araştırılması icap eden ehemmiyetli bir psikoloji meselesi haline geliyor. Darwin'in tekâmül nazariyesinde ferdî farklar mühim bir yer işgal eder. Ferdî farklar psikolojisine çok kuvvetli bir surette tesir ettiği için Darwin'in bu husustaki bir iki fikrini görelim:

Darwin, "variation,,lardan bahsederken ferdî farklara geçiyor. 1859 da çıkan ve insanın tefekkür tarihinde en mühim eserlerden biri olan Türlerin (nevilerin) Menşei'nde (Origin of Species) "Tabiat İçinde Tenevvüler,, adını taşıyan ikinci fasılda Darwin ferdî farklar meselesine ayrı bir kısım tahsis ediyor. Bu kısımdan şu satırları okuyalım: "Aynı türden olan ve aynı mahdut yerde yaşayan, aynı ana ve babadan gelen yavrular arasında küçük farklar vardır ki bunlara ferdî farklar diyebiliriz. Hiç bir kimse aynı türün fertlerinin değişmiyen bir kalıba göre döküldüğünü iddia edemez. Bu ferdî farklar bizim bakımımızdan fevkalâde ehemmiyetlidir..... Mühim vasıflarda tenevvüler, farklar müşahade etmek sisteciler tarafından iyi karşılanmıyan bir şeydir,, (s. 39).

1871 de çıkan "İnsanın Ceddi,, (The Descent of Man) adlı eserinde "İnsanın Daha İptidai Hayvanlardan Tekâmül Tarzı,, adını taşıyan ikinci fasılda Darwin şöyle diyor: "İnsanın birçok tenevvülere, değişmelere maruz bulunduğu apaçık bir hakikattir. Aynı ırktan olan iki insan bile birbirinin aynı değildir. Milyonlarca yüzü birbiriyle mukayese edelim, bunların her biri birbirinden ayrıdır,, (s. 413).

Buraya kadar daha ziyade uzvi farklardan bahseden Darwin, bir sahife sonra doğrudan doğruya psikolojik farklardan bahsediyor. Kendisinden şu satırları okuyalım: "Aynı ırktan olan insanlar arasında psikolojik fonksiyonlar cihetinden o kadar büyük çeşitlilik ve farklar vardır ki bunlar hakkında burada bir şey söylemeğe bile lüzum yoktur. Aşağı derecedeki hayvanlar için de aynı şey söylenebilir,, (s. 414).

Biraz sonra Darwin ferdî farkların sebeplerinden bahsediyor ve şöyle diyor: "Bu çeşitliliğin, farkların sebeplerini bilmiyoruz. Fakat şunu görüyoruz ki aşağı derecedeki hayvanlarda ve insanlarda, bunun, nesiller boyunca, nevin içinde bulunduğu yaşama şartlarıyla bir münasebeti vardır. Ehlileştirilmiş hayvanlar, tabiat halinde yaşayan hayvanlara

nazaran daha çok farklar, tenevvüler gösterirler. İhtimal bunun sebebi maruz bulundukları farklı şartlardır,, (s. 415).

İptidai cemiyetlerde iptidai insanlar arasında farklar bulunmadığından bahsedilir. Buna karşı Darwin şöyle diyor: "İptidai insanların birbirine çok benzedikleri fikri mubalâğalı bir fikirdir. Bazı hallerde iptidailer arasında birbirine tam benzerlik hiç te mevcut değildir,,

En sonda eserin hülâsasını verirken Darwin şöyle diyor: "İnsanın bütün uzvî ve psikolojik hususlarda mütemadiyen ferdi farklar gösterdiğini gördük. Bu farklar yahut tenevvüler aynı umumî sebeplerden, daha iptidai hayvanlarla birlikte aynı kanunlara göre meydana geliyor gibi görünüyor,, (s. 910).

Görülüyor ki ferdi farklar psikolojisinin inkişafında en büyük tesir Darwin'den geliyor. Başka tesirler de vardır. Fakat biz yalnız bu ana istikameti takip etmekle iktifa edeceğiz. Ferdi farklar psikolojisi sahasında ilk olarak ciddi ve sürekli araştırmalar yapan İngiliz bilgini Sir Francis Galton (1821-1911) dur. Galton bu sahada doğrudan doğruya Darwin'in şahsî tesiri altında çalışmaya başlamıştır. Galton kırk sene ferdi farklar psikolojisi üzerinde çalışmıştır. Bu sahada muhtelif eserler vermiştir. Ferdi farkları ölçmek için testler ve istatistik usulleri meydana getirmiştir. Bu günün test tatbikatında kullanılan birçok istatistik kaideleri, usulleri ve korelasyon hesapları Galton'un bu sahada yardımcısı olan Karl Pearson'dan (1857- —) gelir. Testcilik sahasında kullanılan istatistik usulleri bugün hem kemiyet, hem keyfiyet itibariyle o kadar mühim bir gelişme derecesine varmıştır ki birçok üniversitelerde psikoloji şubelerinde ayrıca psikoloji istatistiği dersleri açmak zarureti hâsıl olmuştur.

Bugün psikolojide duyumlar ve harekî ayırt etmeler sahasında kullanılan muhtelif testler vardır ki doğrudan doğruya Galton'dan gelir. Birkaç misâl verelim. Galton'nun bar denilen uzunlukları gözle ayırt etme âleti bugün her psikoloji lâboratuvarında mutlaka bulunur ve kullanılır. Duyulabilen ses yüksekliklerini tâyin etmek için Galton düdüğü psikolojisi lâboratuvarlarının demirbaş vasıtaları arasındadır. Binet-Terman testlerinde yer bulan derecelenmiş ağırlık ayırt etme testleri Galton'dan gelir. Bugün psikolojide psikoanalistler de dahil olmak üzere, muhtelif maksatlar için, ruhiyatçıların kullandıkları serbest tedai (free association) testlerini en ziyade Galton'a borçluyuz. Son misâl olarak herkesin bildiği bir hâdiseyi alacağım. Tasavvur tipleri, hafıza tipleri bütün lise kitaplarımıza kadar geçmiştir. İnsanlar bu tasnife göre, hafıza bakımından, ya görmesi, ya işitmesi, yahut hareketi kuvvetli tiplere ayrılırlar, yahut karışık tipte bulunurlar. Bu tipler, Galton'un arkadaşları üzerinde yaptığı araştırmalardan gelir.

Yukarıda gördüğümüz misâller, daha ziyade, nisbeten basit psikolojik hâdiselerle ilgilidir. Galton bu nisbeten basit fonksiyonlara testler

tatbik ederek bunların bir araya getirilmesinden insanın umumî zekâsı hakkında bir netice çıkarmayı ümit etmişti. Testlerin XX. asırdaki inkişafı Galton'un bu fikrinin yanlış olduğunu göstermiştir.

1883 de "İnsan Ruhunda Araştırmalar,, (Inquiries into Human Faculty) adıyla çıkardığı eserinde Galton şöyle diyor: "Dünyada olup bitenler hakkında yegâne malûmat vasıtamız duyularımızdır. Duyularımız, etrafımızdaki dünyadan ne kadar çok haberdar olursa hükümlemimizin ve zekâmızın üzerinde işliyeceği malzeme o nisbette bol olur,, (s. 27). Bu maksatla Galton zekâ itibarıyla ve diğer cihazlardan birbirinden hemen göze çarpacak derecede farklı insanlar seçti. Bunlara hassî ve hareketli testler tatbik etti. Daha kompleks fonksiyonlarda hemen müşahade edilen farkların nisbeten basit fonksiyonlarda da mevcut olup olmadığını tesbit etmek istedi. Bariz farklar nisbeten basit testlerde de elde edilirse bunlar vasıtasıyla kompleks fonksiyonlar da ölçümlenirdi. Çünkü basit fonksiyonlarda ölçü nisbeten kolaydır, komplekslerde bazan önüne geçilmez güçlükler çıkıyor. Binet'den ve Terman'dan bahsederken göreceğimiz gibi yalnız hassî ve hareketli hâdiseleri ölçerek bir insanın umumî zekâsı hakkında bir fikre varamayız.

Galton'dan sonra onun tesiri altında bilhassa Amerika'da ve İngiltere'de bazı ruhiyatçılar ferdi farklar psikolojisi sahasında ciddi araştırmalar yapmağa başladılar. Bunların birkaçını zikrederim. Galton'dan sonra ferdi farklar psikolojisinin inkişafına bu devirde en ziyade tesir eden zat Prof. Cattell'dir.

Psikolojik test mefhumunu ilk defa olarak kullanan ruhiyatçı Cattell'dir. (Mental Tests and Measurements, Mind, 1890, 15). Cattell hafıza, hayal, görme ve işitme keskinliği, sonraki hayaller (after images), renk tercihleri, seda idrâkleri, ağırlık idrâkleri, zaman idrâki, tepki (aksülâmel) zamanları sahalalarında testler kullanmıştır. Cattell bu testleri evvelâ Amerika'da Pennsylvania ve Columbia Üniversitelerindeki talebelere tatbik etmiştir. Cattell bilhassa tercihler yapılırken, hükümler verilirken bunlar için lâzım gelen tepki (aksülâmel) zamanları üzerinde durmuştur. Bu hâdiselerde görülen ferdi farklarla ayrıca meşgul olmuştur. Onun tesiriyle muhtelif psikolojik hususlarda tepki (aksülâmel) zamanlarını ölçmek Amerikan ruhiyatçıları arasında o zaman çok rağbette olan araştırma tarzı haline gelmiştir. Bu sahada yapılan birçok araştırmalara rağmen tepki (aksülâmel) zamanlarıyla umumî zekâ arasında bir korelasyon kurulamamıştır. Bu günün zekâ testlerinde sür'at birçok hususlarda mühim bir yer işgal etmiyor. Görülüyor ki Cattell de kullandığı testlerle nisbeten basit olan fonksiyonları aşmamıştır.

Galton'dan ve Cattell'den sonra ferdi farklar yahut testler üzerinde çalışanlar çoğalmıştır. Bunların bir kaçını zikrederim. Amerika'da Jastrow dokunma ve deri duyarlılığı testleri, görme testleri, hafıza testleri ve tepki zamanları (aksülâmel zamanları) testleri kullanmıştır.

Uzun yıllar Columbia Üniversitesi Antropoloji şubesinin başında bulunmuş olan Prof. Boas mektep çocuklarının antropometrik ölçülerini almıştır. Diğer taraftan aynı çocuklara görme, duyma ve hafıza testleri tatbik etmiştir. Aradaki korelasyonları araştırmış, bunlarla öğretmenlerin çocuklar hakkında verdiği kanaat notları arasında ne gibi münasebetler bulunduğunu bulmağa çalışmıştır. Gilbert gibi ruhiyatçılar da bu sahada araştırmalar yapmışlardır.

Bundan sonra test tatbikatı, psikoloji üzerinde çalışan bütün memleketlere yayılmıştır. İngiltere'de Spearman, Pearson bu işi ileri götürmüşlerdir. Almanya'da psikiyatri bilgini Kraepelin ve talebesi Oehren idrâk, çıkarma (cancellation), hataları bulma, hafıza, tedai testleri ve hareki testler tatbik etmişlerdir. Bunların neticesinde muhtelif fonksiyonlar arasında ne gibi münasebetler bulunduğu meselesi araştırılmıştır. Yine Almanya'da Münsterberg okuma, renk, tanıma, sınıflama, hesap, hafıza testleri kullanmıştır. Münsterberg testlerinde oldukça kompleks fonksiyonlara temas etmiştir. Biraz sonra Almanya'da Prof. Stern ferdi farklar psikolojisi sahasında çalışan ruhiyatçılar arasında mühim bir yer almıştır. 1900 da "Ferdî Farklar Psikolojisi," adlı eserini çıkarmıştır. (Prof. Stern 1937 de Amerika'da bir sürgün olarak ölmüştür).

Farklar psikolojisinin en mühim tatbik sahası olan zekâ testleri bakımından bu ilk testler çok basittir; kompleks bir fonksiyon olan zekâ ölçüsü bu basit testlerle başarılamaz. Bu tenkit işini ilk yapanlardan biri büyük Fransız ruhiyatçısı Binet'dir. 1895 senesinde *Année Psychologique*'de "Ferdî Psikoloji," (La Psychologie individuelle) adıyla, Henri ile müşterek olarak yazdığı makalede, Binet bu bakımdan o zaman kullanılan testleri tenkit etmiştir. Binet'ye göre bu basit testlerle zekâ cinsinden olan yüksek ruhî vetirelerin tetkikine, ölçülmesine girilemez. Halbuki ferdi farkların en ziyade belirdiği alan yüksek ruhî olaylar alanıdır. İnsanlar en ziyade, basit psikolojik fonksiyonlarda değil, kompleks hâdiselerde birbirinden ayrılır. Onun için ferdi farklar psikolojisi en ziyade bu kompleks hâdiseler sahasında işlenmelidir.

Binet de kabul etmiştir ki basit duyum ve hareket sahalarında daha emin, daha sıhhatli ölçüler elde etmek kabildir, kompleks fonksiyonlarda ise ölçüler sıhhatinden ve "precision," undan kaybederler. Fakat, buna mukabil, kompleks fonksiyonların ele alınması bütün insan hakkında daha esaslı, daha ihatalı bir anlayış veriyor. Onun için, bu daha etraflı anlayış bahasına, ölçünün "precision," undan fedakârlık etmek icap ediyor. Şüphesiz zekânın ölçülmesi bir çizginin ölçülmesi cinsinden bir şey değildir. Maksat da zaten insan zekâları hakkında mukayeseli bir fikir edinmektir. Binet bunu elde etmeği ümit etmiştir. Pratik bakımdan bu kâfidir. Bu gibi fikirlere istinaden Binet ve Henri kendileri için iki hedef kabul etmişlerdir:

1 — Kompleks zekâ fonksiyonlarında insanlar arasındaki farkları bulmak.

2 — Aynı insanda muhtelif fonksiyonların birbiriyle olan münasebetlerini araştırmak.

Bu maksatla şu on fonksiyon üzerinde durmak, bunları araştırmak istemişlerdir: Hafıza, tasavvur, muhayyile, dikkat, anlayış, telkine müsait olma veya olmama, estetik idrâk, ahlâkî hisler, irade kuvveti, harekî hünerlilik, görmeğe dayanan muhakeme... Bu hususlar için Binet şöyle diyor: "Bizim kanaatimize göre fertleri birbirinden ayıran en mühim hususlar bunlardır. Bunları bilirse bir insan hakkında hakikî şeyler bilebiliriz. Bu hususlar bizim, aynı muhitte yaşayan insanları birbirinden ayırmamızı mümkün kılar." Bu nazarı düşüncelerle Binet ferdi farklar psikolojisi sahasında en mühim adımlardan birini teşkil eden testlerini meydana getirmeğe hazırlanmıştır. Binet'nin bu fikirlerinde o zamana kadar ferdi farklar psikolojisi sahasında meydana getirilmiş olan başarıların bir terkiibini görüyoruz.

Bu metodolojik hazırlıktan sonra nihayet 1908 de Paris okullarında pratik mektepçilik endişelerinden doğan bir fırsat Binet'ye müşahhas araştırmalar yapmak imkânını vermiştir. Normalin altındaki çocuklar mekteplerdeki tedrisattan lâikiyle istifade edemiyorlar. Bunların keyfi olarak değil, objektif bazı ölçülere göre ayrılması bir mesele olarak ele alınıyor. Binet bunun üzerinde esaslı bir surette çalışıyor. Bundan Binet-Simon 1905 ölçüsü doğuyor. Binet-Simon ölçüsünde çocukların umumî zekâyâ göre ayrılması esas hedefi teşkil ediyor. Bu testlerde hususî kabiliyetler meselesi ele alınmamıştır. Bu ilk ölçüdeki testler henüz yaşlara göre tasnif edilmemiştir. Bu biraz sonra yapılacaktır. 1905 ölçüsünde basitten komplekse doğru hazırlanmış otuz test vardır.

Binet-Simon ölçüsü Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde tatbik ediliyor. Muhtelif cihazlardan itirazlara uğrıyor. Bunlar gözönünde tutularak ölçü tashihten geçiyor. Tashih edilmiş ve genişletilmiş şekilde 1908 de Binet testleri yeniden çıkarılıyor. Bu tashihi en mühim hususlarından biri zekâ yaşı (M A) mefhumunun kullanılmasıdır. Artık testler yaşlara göre tasnif edilmiştir. Takvim yaşına karşı zekâ yaşı konmuştur. Bu suretle çocuğun nisbî zekâsı hakkında derhal mukayeseli bir fikir edinmek kabil oluyor. Bu mefhum o zamandanberi hem ruhiyatçılar, hem psikiyatri mütehassısları, hem terbiyeciler için çok elverişli bir mefhum olmuştur.

Muhtelif testler senelere göre gelişigüzel güçlük derecesi esas tutularak sıralanıvermemiştir. Birçok araştırmalar, tatbikler neticesinde her yaşa uygun gelen testler tayin olunmuştur. Muayyen bir testin muayyen bir yaş için kabul olunmasında şu esas kabul edilmiştir: Muayyen bir yaşta bulunan vasatî bir çocuk o yaşa konan teste doğru cevap verebilmelidir. Binet bunun için muayyen bir yaşa konan teste o yaştaki çocukların % 65-80 i tarafından doğru cevap verilmesi esasını kabul etmiştir.

Binet'nin 1908 tashihi hemen birçok memleketlerde tatbik edilmiştir: Meselâ Belçika'da Decroly ve Degend, Amerika'da Goddard, Terman,

Yerkes ve Bridges, Almanya'da Bobertag, İtalya'da Ferrari bunlar arasındadır. Binet testleri 1915 de İbrahim Alâettin Gövsa tarafından dilimize çevrilmiştir.

Binet kendi tatbikatı ve diğer memleketlerdeki tatbikat neticelerini gözönünde bulundurarak 1911 de testlerini yeni bir tashihten geçirmiştir. Binet'nin çalışmaları bu noktada kalmıştır. Çünkü Binet o sene ölmüştür. 1911 tashihi esas hatları itibariyle 1908 tashihiinden fazla ayrılmaz. Bu testler üç yaşından on beş yaşına kadar olanların zekâsını ölçmek için meydana getirilmiştir.

Binet testleri farklar psikolojisi sahasında en büyük tesirlerden biri olmuştur. O zamandanberi meydana getirilen bütün zekâ testleri ya doğrudan doğruya onun tashihleri olarak meydana gelmiştir, yahut da onu hareket noktası olarak almıştır. Bugün içtimâî gruplar, kadınlar-erkekler, ırklar, muhtelif kültürlere mensup insanlar arasında yapılan mukayeselerde kullanılan testler hep Binet'nin eserinden mülhem olmuşlardır. Şüphesiz o zamandanberi istatistik usulleri bakımından birçok incelikler ilâve edilmiştir, hususî kültür ve yetişme şartları gözönünde bulundurularak birçok tashihler yapılmıştır. Fakat esas temeller hep Binet'nin eserine dayanır.

Bundan sonra farklar psikolojisi, test tatbikatı en büyük gelişmesini Amerika'da göstermiştir. Zaten Amerikalı ruhiyatçılar ilk zamandan beri, cemiyetlerindeki gelişmenin hususî icabı olarak, farklar psikolojisine fazla önem vermişlerdir. Bu istikamette Amerika'da meydana gelen gelişmeyi bir başka yazıda ele alacağım.